

УДК 504.064.3:631.452:634.8 (477.72)

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОЩУВАННЯ ВИНОГРАДУ В УМОВАХ ЗРОШЕННЯ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

ВОЖЕГОВА Р.А. – доктор с.-г. наук, професор, член-кореспондент НААН
Інститут зрошеного землеробства НААН
МОРОЗОВ О.В. – доктор с.-г. наук, професор
АВЕРЧЕВ О.В. – доктор с.-г. наук, професор
ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»
БІДНИНА І.О. – кандидат с.-г. наук, с.н.с.
Інститут зрошеного землеробства НААН

Постановка проблеми. Херсонська область, маючи вигідне географічне розташування території та сприятливі ґрунтово-кліматичні умови, займає одне із провідних місць в Україні по вирощуванню продукції виноградарства. Територія Херсонської області відрізняється від інших областей України великою кількістю тепла, світла та сприятливими ландшафтними і ґрунтовими умовами, які дозволяють культивувати різноманітні сорти винограду. Лімітуючим фактором в регіоні є кількість опадів у вегетаційний період, нестійка динаміка температур з частими відлигами і різким її зниженням у зимовий період. Тому, для отримання високих сталих урожаїв винограду необхідно застосовувати вологозберігаючі прийоми обробітку ґрунту, сучасну техніку і технологію поливів (впровадження краплинного зрошення), культивувати відносно морозостійкі сорти винограду, підтримувати на оптимальному рівні поживний режим ґрунту.

Стан вивчення проблеми. За останні десятиліття в галузі виноградарства та виноградного розсадництва як в Херсонській області, так і в цілому по Україні відзначалась чітка тенденція спаду основних показників: скорочення площ виноградників, зниження валових зборів та продуктивності культури, погіршення сортового складу тощо. Причин такого стану доволі багато. Перед усім, це суб'єктивні аспекти: „активна боротьба” з виноградниками в період так званої „антиалкогольної кампанії” 80-х років минулого століття, коли значна частина площ плодоносних виноградників була знищена партійними функціонерами в результаті їх непатріотичної і непрофесійної діяльності [1-3].

Галузь виноградарства досить енергоємна та витратна, тому певний період нестабільності її розвитку призвів до втрати значного потенціалу розсадництва та селекційного матеріалу, що в кінцевому результаті, призвело до суттєвого спаду виробництва. На даний час в Херсонській області є серйозні передумови для розвитку та відновлення галузі виноградарства і розсадництва на користь чого свідчать ґрунтово-кліматичні умови регіону, затребуваність продукції та економічна ефективність виробництва. Відновлення галузі виноградарства в повному обсязі на сьогодні потребує значних капіталовкладень, зокрема на відновлення якості посадкового матеріалу, на перегляд системи закладки насаджень та догляду за ними. Потребують оновлення та корегування питання оптимального живлення винограду тощо.

За часів існування незалежної України був проведений лише перепис багаторічних насаджень у всіх категоріях господарств (1998 рік). В останнє виноградний кадастр України був розроблений у 2010 році [2]. Для відновлення та подальшого ро-

звитку галузі виноградарства в Херсонській області є нагальна потреба в отриманні достовірної інформації про фактичні площі насаджень та урожай виноградників на политах зрошуваних землях, якісний стан сільськогосподарських земель, що зайняті або відводяться під виноградні насадження, узагальнення і поширення передового досвіду, який накопичений виробниками і науковцями. Робота виконується в рамках українського проекту бізнес-розвитку плодоовочівництва (UHBDP).

Завдання і методи досліджень. Завдання дослідження – дати оцінку сучасного стану виноградарства в умовах зрошення Херсонської області.

Методи досліджень: аналітичний, розрахунково-порівняльний, статистичний та графічний [4].

Результати досліджень. За даними Головного управління статистики у Херсонській області на зрошуваних землях (станом на 2015 р.) налічується 2868,06 га виноградних насаджень, у тому числі 2609,17 га плодоносного віку, що складає 91 % від загальної площі виноградників. За період, охоплений дослідженнями 2008-20015 рр., по області відзначається незначна тенденція до зменшення площ виноградних насаджень на зрошуваних землях (рис. 1).

Фактичний збір урожаю винограду на зрошуваних землях (станом на 2015 р.) склав 247534,15 ц, у тому числі 246766,15 ц з площі насаджень у плодоносному віці. За період досліджень по області відзначається незначна тенденція до зменшення збору врожаю винограду на зрошуваних землях. Аналізом узагальнених даних досліджень 2008-2015 рр. виявлена тенденція до зменшення врожайності винограду на зрошуваних землях (рис. 1).

В сучасних умовах господарювання з 18 районів Херсонської області виноградарством на зрошуваних землях займаються тільки у 11 районах: Білозерському, Бериславському, Генічеському, Горностаївському, Каховському, Голопристанському, Іванівському, Каланчацькому, Великопетиському, Цюрупинському і Чаплинському; а також містах Херсон та Нова Каховка (рис. 2).

Найбільші площі виноградних насаджень на зрошуваних землях впродовж останніх років (2008-2015 рр.) зосереджені в Білозерському, Бериславському і Голопристанському районах Херсонської області, а також у місті Нова Каховка. Так, частка Білозерського району у структурі виноградних насаджень, станом на 2015 р. становить 44,7 %; Бериславського району – 15,6 %; Голопристанського району – 6,2 % (рис. 2).

Динаміку площ виноградних насаджень у розрізі районів Херсонської області представлено на рисунках 3 і 4. За досліджуваний період виявлена

тенденція до зменшення площ виноградних насаджень на зрошуваних землях у Білозерському, Голопристанському районах Херсонської області та м. Нова Каховка (рис. 3). У Горностаївському, Каховському, Чаплинському районах та у місті Херсон на зрошуваних землях спостерігається незначне збільшення посівних площ під кукурудзою на силос і зелений корм (рис. 4). У Бериславському районі площі виноградних насаджень на зрошуваних землях не змінились і складають 440 тис. га.

Урожайність винограду на зрошуваних землях у розрізі районів досить сильно варіювала за роками досліджень (2008-2015 рр.), що пов'язано як з погодними умовами вегетаційного періоду, так і з технологічним забезпеченням процесу вирощування культури.

Так, у Білозерському, Голопристанському, Горностаївському районах Херсонської області спостерігається тенденція до зменшення урожайності винограду на зрошуваних землях (рис. 5).

У Бериславському, Генічеському, Каховському, Чаплинському районах області та в містах Херсон і Нова Каховка спостерігається збільшення врожайності винограду (рис. 6).

У середньому за роки досліджень мінімальний рівень урожайності винограду на зрошуваних зем-

лях у Херсонській області спостерігався у м. Гола Пристань – 9,9 ц/га, найвищий – у м. Нова Каховка – 143,7 ц/га (рис. 7).

Висновки та пропозиції.

1. За період, охоплений дослідженнями 2008-2015 рр., по Херсонській області відзначається незначна тенденція до зменшення площ виноградних насаджень та збору врожаю винограду на зрошуваних землях.

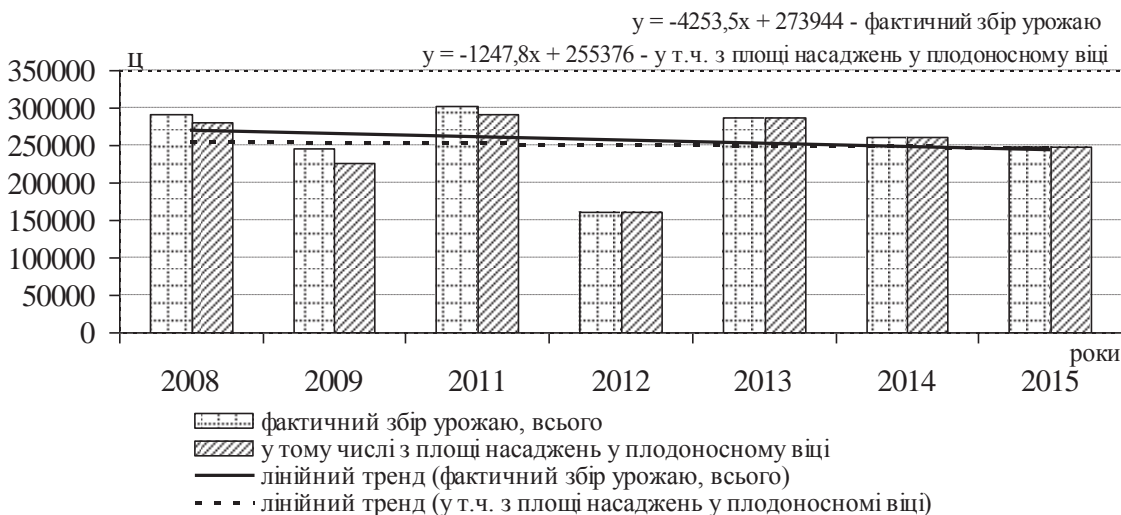
2. Середня врожайність винограду на зрошуваних землях складає 101,9 ц/га, при максимальній – 122,2 ц/га (2008 р.) та мінімальній – 69,0 ц/га (2012 р.). Виявлена тенденція до зменшення врожайності винограду на зрошуваних землях.

3. В сучасних умовах господарювання виноградарством на зрошуваних землях займаються у 11 районах Херсонської області: Білозерському, Бериславському, Генічеському, Горностаївському, Каховському, Голопристанському, Іванівському, Каланчацькому, Великолепетиському, Цюрупинському і Чаплинському, а також у містах Херсон та Нова Каховка. Найбільші площі виноградних насаджень на зрошуваних землях зосереджені в Білозерському, Бериславському і Голопристанському районах Херсонської області, а також у місті Нова Каховка.

площа виноградних насаджень на зрошуваних землях

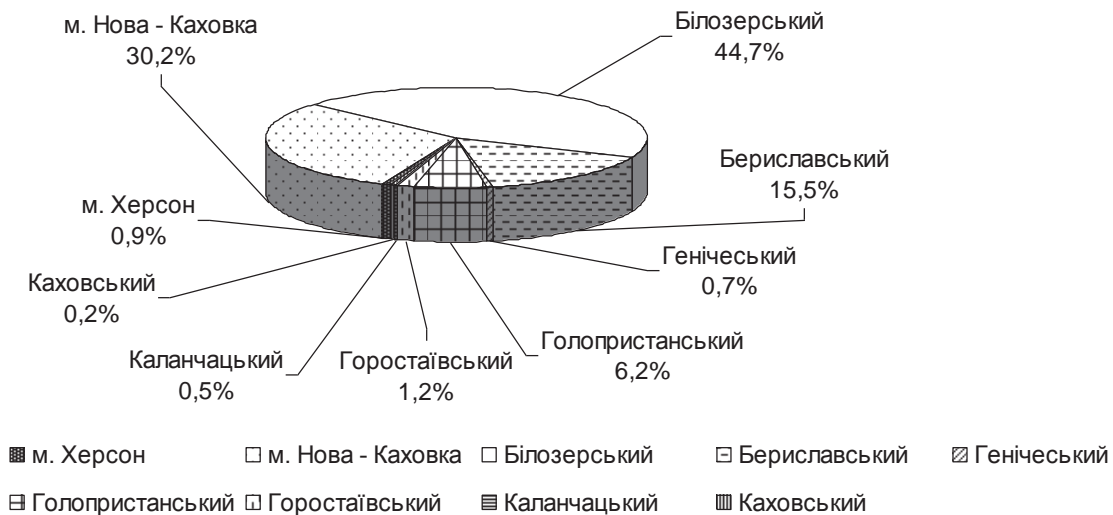
фактичний збір урожаю винограду

Рисунок 1. Площа виноградних насаджень та урожайність виноградарників на полиutih зрошуваних землях у Херсонській області*

* **Примітка:** дані по категорії “сільськогосподарські підприємства”, до якої включаються підприємства, діяльність яких направлена на виробництво товарної сільськогосподарської продукції, а саме: господарські товариства, сільськогосподарські кооперативи, приватні сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства; державні підприємства.

Рисунок 2. Структура розміщення виноградних насаджень на зрошуваних землях у розрізі районів Херсонській області, % (станом на 2015 рік)

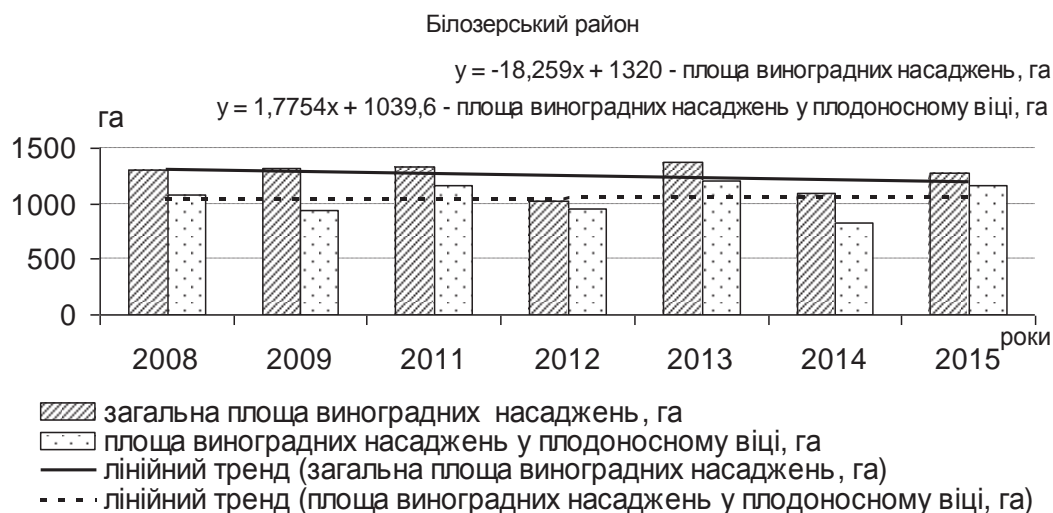
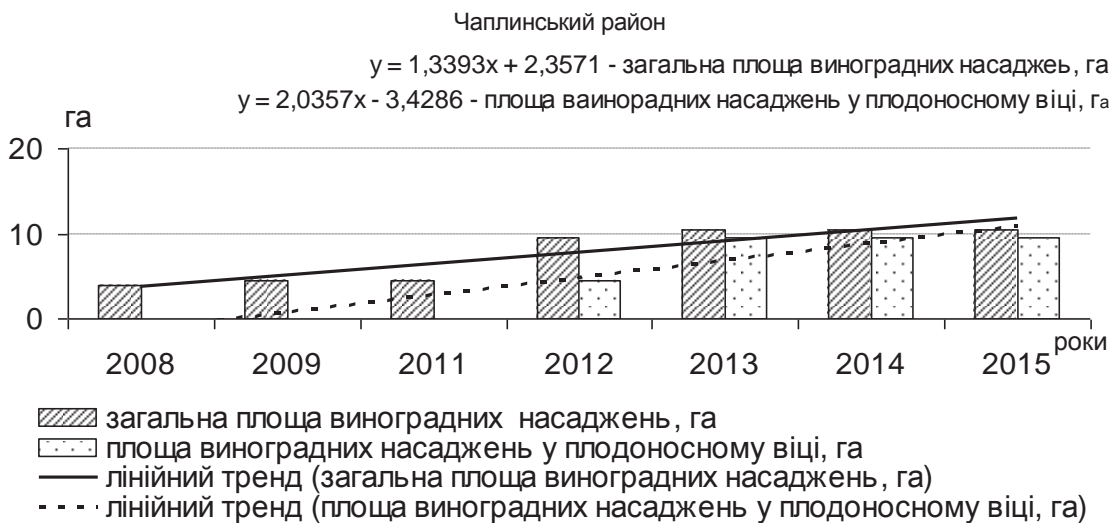

Рисунок 3. Зменшення площ виноградних насаджень на зрошуваних землях у розрізі районів Херсонської області

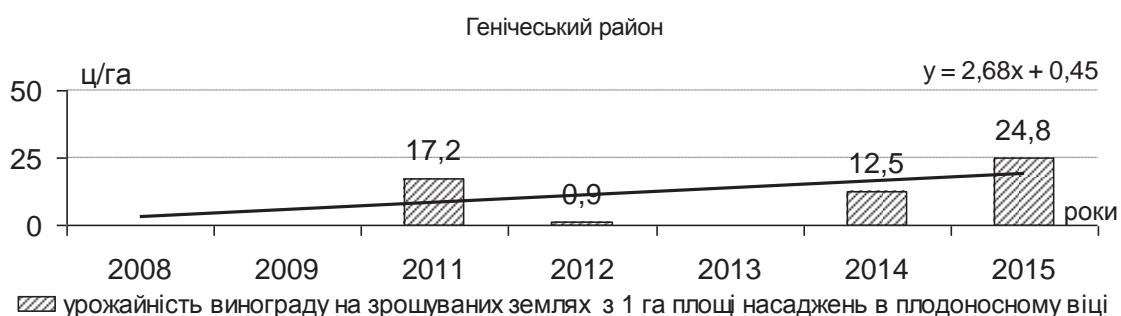

Рисунок 4. Збільшення площ виноградних насаджень на зрошуваних землях у розрізі районів Херсонської області

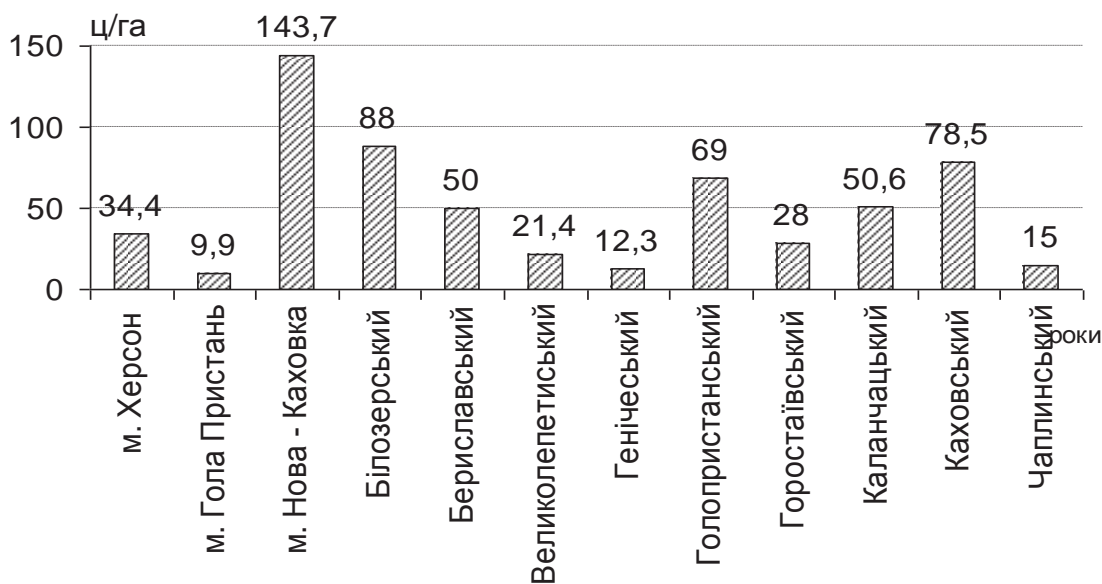

Рисунок 5. Зменшення урожайності винограду на зрошуваних землях у розрізі районів Херсонської області

Рисунок 6. Збільшення урожайності винограду на зрошуваних землях у розрізі районів Херсонської області

Рисунок 7. Динаміка урожайності винограду на зрошуваних землях у розрізі районів Херсонської області (середнє за 2008-2015 рр.)

Перспективи подальших досліджень. Для відновлення галузі та планомірного її розвитку є гостра необхідність у створенні сучасного Виноградного кадастру Херсонської області – інформаційної бази про господарську організацію виноградарства, якісний та кількісний стан виноградних насаджень, їх сортовий склад, ґрунтово-кліматичні умови вирощування та розсадницьку базу виноградарства. Для створення Виноградного кадастру Херсонської області необхідно провести інвентаризацію виноградних насаджень: розташування виноградників та їх площа, урожайність та валовий збір винограду, площі виноградників за зонами теплозабезпеченості, покривної і непокривної культури, за типами ґрунтів, вік виноградних насаджень, схеми садіння, типи формування кущів, зрідженість, стан та сортовий склад виноградних насаджень, технологію вирощування винограду (режим зрошення, захист рослин та ін.).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ресурсо- та енергозберігаючі технології краплинного зрошення винограду з урахуванням агроекологічного стану ґрунтів: Монографія / Ушкаренко В.О., Морозов О.В., Морозов В.В. та ін. – Херсон: Видавництво ОЛДІ плюс, 2008. – 148 с.
2. Виноградний кадастр України / [С.І. Мельник, М.Ф. Агафонов, О.В. Морозов та ін.]. – К.: 2010. – 97 с.
3. Моніторинг родючості ґрунтів в зоні виноградарства Херсонщини: Монографія / Ушкаренко В.О., Морозов О.В., Морозов В.В. та ін. – Херсон: Видавництво ХДУ, 2008. – 192 с.
4. Клименко М.О. Основи та методологія наукових досліджень: [навч. посіб.] / Клименко М.О., Фещенко В.П., Вознюк Н.М. – К.: Аграрна освіта, 2010. – 351 с.